
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.8 (477)

Л. М. Мекшун,
к.е.н., доцент**ВПЛИВ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРЕДСТАВНИКІВ СТОКГОЛЬМСЬКОЇ ШКОЛИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ШВЕЦІЇ**

У статті досліджені соціально-економічні ідеї представників стокгольмської (шведської) школи Е. Лундберга, Г. Мюрдаля, Б. Уліна, Е. Ліндаля та їх вплив на формування шведської моделі економічного розвитку. Показано, що шведська модель, побудована на теоретичних засадах стокгольмської школи, поєднала ринкові і державні механізми регулювання приватнокапіталістичних засад виробництва із високим рівнем соціалізації перерозподілу доходів через державний бюджет з метою розвитку суспільства добробуту. Для ілюстрації дієвості такого поєднання наведені основні соціальні та економічні показники розвитку Швеції за декілька десятиліть.

Ключові слова: представники, стокгольмська школа, шведська модель, соціально-економічний розвиток.

Л. Н. Мекшун,
к.э.н., доцент**ВЛИЯНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СТОКГОЛЬМСКОЙ ШКОЛЫ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ШВЕЦИИ**

В статье проведено исследование социально-экономических идей представителей стокгольмской (шведской) школы Э. Лундберга, Г. Мюрдаля, Б. Улина, Э. Линдаля и их влияние на формирование шведской модели экономического развития. Показано, что шведская модель, построенная на теоретических положениях стокгольмской школы, соединила рыночные и государственные механизмы регулирования частнокапиталистических основ производства с высоким уровнем социализации перераспределения доходов через государственный бюджет с целью развития общества благополучия. Для иллюстрации эффективности такого соединения приведены основные социальные и экономические показатели развития Швеции за несколько десятилетий.

Ключевые слова: представители, стокгольмская школа, шведская модель, социально-экономическое развитие.

L. Mekshun,
ass. prof., PhD in Economics**INFLUENCE OF STOCKHOLM SCHOOL RESEARCHES ON ECONOMIC DEVELOPMENT IN SWEDEN**

The article scrutinizes social and economic ideas of the representatives of Stokholm (Swedish) school (E. Lundberg, G. Myrdal, B. Ohlin, E. Lindahl) and their influence on the development of Swedish model of economic development. The author shows that the Swedish model, built on theoretic principles of Stockholm school, has combined market and state mechanisms of private capitalist foundations of production with the high level of socialization of revenue redistribution through state budget to develop society welfare. To illustrate the effective-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ness of such combination the main social and economic characteristics of Sweden during the last decade are provided in the article.

Keywords: *representatives, Stockholm school, Swedish model, social and economic development.*

Актуальність теми дослідження. Україна обрала ринковий шлях розвитку економіки, який, крім переваг, має і певні недоліки, викликані перш за все малою зацікавленістю бізнесу у вирішенні соціальних завдань. Шведська модель «держави всезагального добробуту» багато в чому може слугувати прикладом для України. Без змін у сфері оподаткування, вирішенні соціальних проблем і формуванні національної свідомості ефективні зрушення в соціально-економічному житті нашого суспільства неможливі.

Постановка проблеми. Ідеї представників стокгольмської школи мало досліджені в українських наукових джерелах. Шведський досвід співпраці академічної науки і урядової політики повинен бути вивченим і використуватися в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стокгольмська (шведська) школа досліджується в українських джерелах з історії економічної думки фрагментарно. У підручнику О. О. Шевченка аналізується тільки становлення шведської школи [1]. В. В. Кириленко розглядає ідеї Г. Мюрдаля у сфері міжнародних економічних відносин в ракурсі синтезу інституціоналізму і шведської школи [2]. У російських джерелах більше уваги приділяється аналізу макроекономічних досліджень К. Вікселя як засновника стокгольмської школи [3].

Виділення недосліджених частин. Малодослідженими залишаються ідеї Е. Лундберга, Г. Мюрдаля, Б. Уліна, Е. Ліндаля в період світової економічної кризи 1929-1933 рр. та їх подальший вплив на формування соціально-економічної політики шведського уряду.

Постановка завдання. Метою аналізу є шведська модель економічного розвитку та вплив на її формування ідей Е. Лундберга, Г. Мюрдаля, Б. Уліна, Е. Ліндаля.

Виклад основного матеріалу. Протягом багатьох століть між економістами точиться дискусія про необхідність державного втручання у розвиток економіки. Представники класичної школи, маржиналізму, неолібералізму та ін. захищали ідеї вільного ринку і виступали за максимальне обмеження економічних функцій держави. Натомість представники меркантилізму, марксизму, кейнсіанства та ін. вважали, що держава повинна втручатися у розвиток економіки.

Світова економічна криза 1929-1933 років вплинула на формування ідей Дж. М. Кейнса та його послідовників і сприяла появі «теорії державного регулювання економіки». У цей же період, незалежно від Дж. М. Кейнса, група молодих шведських учених дійшла аналогічних висновків про необхідність втручання держави в економічний розвиток. Представники стокгольмської школи Ерік Ліндаль (1891-1960), Гуннар Мюрдаль (1898-1987), Бертіль Улін (1899-1979), Ерік Лундберг (1902-1987) розробили теоретичну концепцію, яка лягла в основу економічної програми шведської соціал-демократії і визначила політику уряду на багато десятиліть.

Світова економічна криза негативно позначилася на економічному розвитку Швеції. Політика вилучення грошей із обігу і обмеження грошових емісій, яку застосував уряд країни, знизила купівельну спроможність населення і сприяла зростанню безробіття. У 1932 році на виборах до парламенту перемогли соціал-демократи, які запропонували політику відродження

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

шведської економіки. Ця політика була спрямована на стимулювання сукупного попиту і ліквідацію розриву між безробіттям і інфляцією.

Ерік Ліндаль ще у 1919 році в роботі «Справедливе оподаткування» висловив ідею про необхідність перерозподілу урядом доходів для різних верств населення. Він зосередив увагу на дослідженні категорії «суспільних благ» і доповнив економічну теорію добробуту. На його думку, суспільні блага мають три основні риси: 1) надаються всім громадянам одночасно; 2) споживання однієї особи не зменшує ту кількість блага, яку можуть спожити інші; 3) кожен може спожити певну кількість блага, незалежно від його спроможності заплатити за нього. Надання таких суспільних благ можливе тільки урядом за допомогою «справедливого оподаткування».

Наприкінці 20-х років ХХ ст. Г. Мюрдаль і Е. Ліндаль розробили концепції, в яких дослідили роль очікувань і динаміки в економіці. Основа динамічного методу була закладена ще у докторській дисертації Г. Мюрдала «Проблеми ціноутворення в умовах економічних зрушень» 1927 року. Вчені показали, як рівновага може відхилитися від свого положення з повним використанням ресурсів у залежності від очікувань. Е. Ліндаль увів в аналіз динамічного процесу фактор часу і провів різницю між «часовою» і «міжчасовою» рівновагою. На його думку, «часова» рівновага означає встановлення рівноваги між попитом і пропозицією протягом періоду стабільних очікувань. «Міжчасова» рівновага виникає при цінах, які відповідають змінним очікуванням. Порушення рівноваги стає більшим, коли еластичність очікувань більше одиниці. Е. Ліндаль вважав, що при оцінках майбутнього існує фактор економічного ризику, а призначення грошової політики у тому, щоб зменшити небезпеку непередбачуваності і забезпечити рівноважний рух цін у відповідності із зміною продуктивності.

У 1934 році Гуннар Мюрдаль написав роботу «Економічні результати фіскальної політики», в якій запропонував засоби активізації фіскальної політики для виходу з кризи. Він вважав, що для підтримання суспільної довіри урядовий дефіцит, що утворюється під час депресії, необхідно покрити відповідним бюджетним надлишком у період підйому, який змінить депресію.

Г. Мюрдаль ввів поняття перспективних (*ex ante*) і ретроспективних (*ex post*) оцінок. Оцінки *ex ante* формуються з точки зору очікуваних, прогнозованих результатів економічного процесу, а оцінки *ex post* – з точки зору результатів, які вже відбулися. Це дозволило обґрунтувати існування нерівноважної моделі, у якій рушійною силою виступало відхилення величин *ex ante* від *ex post*. Г. Мюрдаль на основі цих досліджень зробив висновок про необхідність державного втручання в економіку. Він виступав за необхідність планового ведення господарства. На його думку, «програма» повинна включати намічений план дій, а «передбачення» - прогнозування майбутніх подій.

У 1937 році Е. Лундберг у роботі «Дослідження по теорії господарської експансії» продовжив аналіз рівноваги і динаміки. Він побудував спеціальні моделі для аналізу величини розривів безробіття та інфляції. Головний внесок Е. Лундберга у вивчення проблеми інфляції пов'язаний з аналізом впливу оподаткування на динаміку заробітної плати і розгортання інфляції витрат. Мультиплікатор (у подальшому отримав назву «мультиплікатора Лундберга») показував, на скільки повинен зрости номінальний рівень заробітної плати, щоб забезпечити приріст на 1 % реальної заробітної плати після оподаткування. При цьому враховувався як вплив податку на рівень доходів, так і вплив зростання заробітної плати на рівень цін.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Б. Улін у роботі «Грошова політика, громадські роботи, субвенції і мито як засіб подолання безробіття» (1934 р.) обґрунтував необхідність державних інвестицій і громадських робіт для боротьби з безробіттям.

Представники стокгольмської школи намагалися поєднати теоретичний аналіз фундаментальних проблем з практичною діяльністю. Міністр фінансів Ернст Вігфорс втілював у проекті бюджету на 1933 рік ідею активного втручання держави в економіку, а Г. Мюрдаль представив теоретичне обґрунтування антициклічної фінансової політики. Програма шведської соціал-демократії була розроблена із використанням економічних концепцій стокгольмської школи. Вона включала в себе такі положення: 1) поєднання державного регулювання економіки із саморегулюванням окремих її сфер, насамперед грошової; 2) перехід від економіки пропозиції до економіки попиту; 3) забезпечення державою соціальної стабільності завдяки сильній економіці. Е. Вігфорс погодився із ідеєю шведських учених, що державні інвестиції і громадські роботи можуть сприяти зростанню зайнятості і підвищенню купівельної спроможності населення, чим зменшать тиск економічної кризи і соціальної напруги.

Суспільство прийняло ідеї стокгольмської школи завдяки тому, що у шведів історично сильно розвинуте почуття рівності. Ще у 1928 році лідер соціал-демократів Пер Альбін Хансон висунув концепцію спільності інтересів нації, яка знайшла підтримку серед робітників і середнього класу країни. Це дало змогу Соціал-демократичній партії Швеції прийти до влади у 1932 році і знаходитись при владі більше 70-ти років. Партія тісно співпрацювала з Центральним об'єднанням профспілок Швеції, яке підтримувало ідею повної зайнятості. Таким чином, завдяки втіленню на практиці теоретичних концепцій представників стокгольмської школи Швеція однією з перших стала на шлях макроекономічної стабілізації після кризи 1929-1933 рр. У довоєнний період вона за темпами зростання ВВП поступалася тільки США.

Представники стокгольмської школи продовжували працювати не тільки в теоретичній площині, але й займали високі посади в уряді. Так, Г. Мюрдаль з 1933 року викладав у Вищій торговій школі Стокгольма і з 1933 по 1938 роки був консультантом шведського уряду з економічних питань. Після війни протягом 1945-1947 років він – міністр торгівлі, а з 1947 по 1957 роки – виконавчий секретар економічної комісії ООН у Європі. У 1956 році вийшла робота Г. Мюрдаля «Політичний елемент у розвитку економічної теорії». Б. Улін у 1938 році був обраний до шведського парламенту. В цей же період він написав дві статті про так звану «стокгольмську теорію збережень і капіталовкладень». З 1944 по 1967 роки Б. Улін очолював ліберальну партію Швеції. Підтримуючи дружні стосунки між собою, Г. Мюрдаль і Б. Улін мали певні розходження у баченні майбутнього розвитку шведської економіки. У той час як соціал-демократи виступали за планову економіку, представники ліберальної партії відстоювали ідею свободи підприємницької діяльності. Б. Улін критикував уряд соціал-демократів за заохочення колективних форм підприємництва і відстоював ідею «конкуренції на рівних умовах». Дослідження вчених і їх політична діяльність дозволили поєднати в шведській економіці вільні ринкові відносини у сфері виробництва і державне регулювання у сфері розподілу і перерозподілу. В уряді був створений спеціальний відділ при Міністерстві фінансів, який займався розробкою планів економічного розвитку і різних галузевих програм. Контроль і керівництво покладалось на Планову Раду при Міністерстві фінансів, до складу якої входили представники уряду, профспілок, бізнесу.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Е. Ліндаль з 1932 по 1958 роки викладав у Гетеборзькій школі бізнесу, економіки і права, Лундському університеті і Університеті Упсали. У 1943 році він був обраний членом Шведської королівської академії наук, а з 1956 по 1959 роки обіймав посаду президента Міжнародної економічної асоціації. У 1960 році він пішов із життя.

Е. Лундберг з 1937 по 1955 роки працював директором Шведського інституту дослідження економічних циклів, а з 1946 по 1974 роки – професором спочатку у Стокгольмському університеті, а потім у Стокгольмській школі економіки. Він значну увагу приділяв дослідженню грошово-кредитної політики і політики стабілізації кон'юнктури. Е. Лундберг виступив проти висунутої економістами Центрального об'єднання профспілок Гестой Реном та Рудольфом Мейднером стратегії боротьби проти безробіття й інфляції. Модель Рена – Мейднера включала такі основні елементи: 1) жорстку фінансову політику для стримування граничного прибутку та інфляційного тиску; 2) політику солідарної заробітної плати; 3) селективні заходи для підтримання зайнятості там, де стримування інфляції породжує тенденцію до безробіття та ін. Уряд на чолі з Гуннаром Стренгом запровадив програму перепідготовки робочої сили і збільшення соціальних виплат, яка стала основою «держави всезагального добробуту». Але Е. Лундберг вказав на те, що довгострокова політика обмеження прибутків, запропонована моделлю Рена – Мейднера, підриває стимули приватних інвестицій.

Після другої світової війни економіка Швеції розвивалась швидкими темпами. Продуктивність праці зростала у середньому на 5,1 % щорічно до першої половини 60-х років ХХ ст. і на 4,3 % на рік з 1965 по 1974 рр. Саме у цей період дослідники різних країн почали говорити про «шведську модель економіки», надаючи терміну декілька значень. По-перше, під «шведською моделлю» розуміли змішаний характер економіки, який поєднував ринкові відносини і державне регулювання економіки. По-друге, це – економічна політика, що мала дві мети: забезпечення повної зайнятості і вирівнювання доходів. По-третє, у широкому значенні шведська модель представляла собою весь комплекс соціально-економічних і політичних реалій у країні з її високим рівнем життя і широкомасштабною соціальною політикою. Поява й існування «шведської моделі» стали можливими завдяки низці факторів:

- налагодженню тісних зв'язків між економічною політикою та її теоретичним обґрунтуванням;
- поєднанню вільних ринкових відносин і приватної власності із соціалізацією сфер розподілу і споживання послуг;
- наявності в країні демократичних інститутів, які дозволяли кожному члену суспільства брати участь у вирішенні життєво важливих питань;
- впливу уряду і профспілок на характер взаємин між працею і капіталом;
- державній політиці забезпечення високої зайнятості, рівня оплати праці і надійних соціальних гарантій.

З 1955 року загальне медичне страхування у Швеції почало носити обов'язковий характер. Пацієнт мав право обирати лікаря, і майже всі платежі за лікарські послуги покривалися за рахунок страховки. З 1960 року в країні були введені додаткові пенсії за рахунок роботодавців. До 1981 року ця програма охопила усіх пенсіонерів. У 1974 році держава впровадила систему загального страхування по безробіттю. До цього цим видом страхування займалися профспілки. Уряд виділив додаткові кошти на освіту і перекваліфікацію, на діяльність агенцій працевлаштування і державної служби зайнятості. Наприкінці 60-х років прем'єр-міністр Швеції П. Ерландер так сформулю-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вав основний принцип соціально-економічної політики країни: «Людина повинна мати можливість використовувати свої здібності для іншого, ніж боротьба за існування. Єдність мети, повага до ближнього, відчуття причетності до загальних цілей і завдань, вплив на життя суспільства так само важливі для існування людини, як і зростання матеріального добробуту» [1].

У 1970 році відбулася дискусія між профспілковими економістами і представниками стокгольмської школи. Б. Улін і директор Стокгольмського інституту світової економіки А. Ліндбек розкритикували ідею Р. Мейднера про перерозподіл економічної влади через «фонди робітників».

Друга половина 70-х років ХХ ст. у Швеції характеризувалась погіршенням економічної ситуації, що було викликано загостренням конкурентної боротьби на зовнішніх ринках і глибокою економічною кризою. Це змусило уряд надати державну допомогу стратегічним галузям промисловості і таким чином зменшити їх збитки. Е. Лундберг дослідив причини і наслідки економічних диспропорцій у Швеції після 1974 року. У роботі «Економічні кризи раніше і тепер» (1983 р.) він зазначав, що у другій половині 70-х – на початку 80-х років існувала низка несприятливих факторів, яка похитнула існування «шведської моделі економіки»

У 1974 році Г. Мюрдаль разом із Ф.А. фон Хайєком отримав Нобелівську премію з економіки «за нове у розробці теорії грошей та економічних коливань і глибокий аналіз залежності економічного, соціального та інституційного феноменів» [4]. У 1977 році Б. Улін розділив Нобелівську премію по економіці разом із Дж. Є. Мідом «за видатний внесок у теорію міжнародної торгівлі та міжнародного руху капіталів» [4]. Е. Лундберг з 1973 по 1976 роки був президентом Королівської шведської академії наук, а з 1975 по 1980 роки – головою Нобелівського комітету по економіці.

Таким чином, представники стокгольмської школи у 70-х – 80-х роках продовжували свої теоретичні дослідження найважливіших проблем економіки і розробляли методи її стабілізації у Швеції.

З 1983 року почалося зростання економіки, яке показало, що «шведська модель» змогла пристосуватися до змін і залишилась життєздатною. Вона поєднала у собі невтручання держави у виробничу діяльність підприємств (децентралізацію ринкової системи виробництва) і перерозподіл нею частини прибутку через систему оподаткування і державний сектор для підвищення життєвого рівня населення.

Наприкінці 80-х – початку 90-х років Швеція демонструвала високі показники розвитку. Рівень ВВП на душу населення становив 16 тис. дол. США, в той час як в інших промислово розвинутих країнах він не перевищував 12 тис. дол. США [5]. Країна стала на шлях впровадження новітніх технологій у виробництві хімічної і фармацевтичної продукції, транспорту, електрообладнання, засобів зв'язку. Рівень безробіття у цей період не перевищував 2 %. Уряд поставив перед собою мету забезпечити рівність усіх людей і їх однакових прав на гідне життя. В країні була розроблена система безкоштовної шкільної освіти, сімейної допомоги дітям, забезпечення гідної пенсії і охорони здоров'я. Сплачуючи податки залежно від власних доходів кожен громадянин країни міг розраховувати на однакові (за кількістю і якістю) послуги і пільги. На ринку праці встановилась політика солідарності вимог щодо рівня заробітної плати, формування якої відбувалось на колективно-договірній основі. Тарифні ставки для робітників однієї професії і кваліфікації були приблизно однаковими на всіх підприємствах. Незважаючи на те, що в експортно-орієнтованих високоприбуткових галузях вони були вищими, підп-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

риємці, які працювали на внутрішньому ринку, намагалися їх корегувати, щоб підняти до рівня експортних виробництв.

Використання ідей представників стокгольмської школи і профспілкових економістів, формування «шведської моделі економіки», дотримання політики «нейтралітету» упродовж ХХ ст. привело до того, що на сьогодні країна має змішану економіку із використанням новітніх технологій, міцну систему соціального забезпечення населення і високий рівень життя. За 100 років Швеція перетворилася із найбіднішої країни Європи в одну з найбільш економічно розвинутих. Цьому перетворенню, крім вдалої економічної політики, сприяла наявність у країні значних запасів залізної руди і лісу, близьке розташування європейських ринків, розвиток транспортної системи і орієнтація економіки на розробку і впровадження новітніх технологій.

У 1995 році Швеція приєдналася до Європейського Союзу, але після проведеного в країні референдуму у 2003 році відмовилась переходити на євро і зараз підтримує свою власну валюту – шведську крону. Мета Шведського центрального банку – забезпечити стабільність цін в умовах цільової інфляції на рівні 2 % на рік.

У 2006 році в результаті парламентських виборів змінився політичний курс, який вплинув на зміну суспільного життя Швеції. Правлячий альянс з чотирьох партій («Альянс за Швецію») і уряд Фредеріка Рейнсфельда оголосили перехід від держави з гіпертрофованою соціальною відповідальністю перед громадянами до держави, в якій головна відповідальність за власне життя і добробут лежить на плечах самих громадян. Була проведена реформа оподаткування і соціальних виплат, метою якої стало зменшення рівня оподаткування для працюючих громадян і обмеження можливостей для неробства. Уряд ввів єдиний робочий податок для всіх працюючих, який становив біля 1000 шведських крон на місяць (нижче попереднього рівня). Роботодавець отримав право приймати на роботу працівників на відповідний термін і звільняти, коли термін закінчувався. Уряд розробив програму жорсткого контролю за отриманням соціальних виплат. Виплати по безробіттю скоротилися з 80 % до 70 % від попереднього рівня зарплати. Необхідність таких кроків була викликана невпинним зростанням безробіття: якщо у 2000 році рівень безробіття становив 4 %, у 2004 – 6 %, то у 2010 – 9,1 %.

Світова економічна криза 2008-2009 років вплинула і на економіку Швеції. Незважаючи на існування міцної фінансової системи, у третьому кварталі 2008 року шведська економіка увійшла в стан рецесії. Падіння економічних показників відбувалося протягом 2009 року. Але вже у 2010 році збільшився експорт предметів споживання і відновився банківський сектор. Згідно зі звітом Всесвітнього економічного форуму у 2010 році Швеція посіла друге місце після Швейцарії у рейтингу найбільш конкурентоздатних економік світу, випередивши США і Сінгапур. Вона інвестувала більше, ніж 4 % ВВП у дослідження і розвиток, що більше, ніж у два рази перевищило середній показник по Європі. У питаннях соціального забезпечення Швеція досягла більшого прогресу, ніж країни Європейської Співдружності.

Висновки. Таким чином, ідеї представників стокгольмської школи сприяли стабілізації шведської економіки після світової кризи 1929-1933 років і суттєво вплинули на подальший соціально-економічний розвиток країни. У теоретичному плані предметом їх досліджень стали: ризики і невизначеність в економіці, міжчасова рівновага, взаємозв'язок секторів економіки, програмування і прогнозування соціально-економічного розвитку, можливості фіскальної і грошово-кредитної політики у подоланні економічної кризи, роль суспільних цінностей у формуванні національної свідомості шведів, поєднан-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ня приватного підприємництва і державного регулювання економіки для підвищення добробуту громадян. Відбулося вдале поєднання академічної науки та економічної політики. Шведська модель економіки критикувалася деякими економістами за надмірні податки і державні видатки, поширення утриманських настроїв, підрив ринкових механізмів збільшення ефективності тощо [6]. Але вона як у початковому, так і у модифікованому вигляді забезпечує сталий економічний розвиток і високий соціальний захист населення, незважаючи на ускладнення економічної та політичної ситуації в ЄС у 2011 році.

Література

1. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії. Навч. посібн. / О. О. Шевченко. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 280 с.
2. Історія економічних учень. Навч. посібн. / за ред. В. В. Кириленка. - Тернопіль: «Економічна думка», 2007. - 233 с.
3. Барте́нев С. А. История экономических учений / С. А. Барте́нев. - М.: Юристъ, 2000. - С. 222 – 225.
4. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В. Д. Базилевича. – Вид 3-тє, перероб. і доп. - К.: Знання-Прес, 2004. - 615 с.
5. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посібн. / Л. А. Швайка. - К.: Знання, 2006. - 435 с.
6. Гришин И. Шведская модель общественного развития: дихотомия рынок – политика / И. Гришин // Мировая экономика и международные отношения. - 2005. - № 10. - С. 76-87.

Надійшла 23.11.2011 р.